QO’QON XONLIGI DAVRIDAN XOFIZLIK SAN’ATI VA UNING NAMOYONDALARI

Mirzayeva Sadoqat
Termiz davlat Pedagogika instituti
Jismoniy madaniyat va Sanat fakulteti
3-kurs talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada Qo‘qon xonligi davrida rivojlangan hofizlik san’ati, uning jamiyat hayotidagi o‘rni
hamda mashhur namoyandalari haqida so‘z yuritiladi. Shuningdek, hofizlikning maqom san’ati bilan bog‘liqligi,
saroy va xalq orasidagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Qo‘qon xonligi, hofizlik san’ati, maqom, musiqiy madaniyat, san’at, hofiz, Farg‘ona vodiysi

Annotation

This article discusses the art of singing (hofizlik) during the Kokand Khanate period, its role in social and cultural life, and its famous representatives. The article also analyzes the connection of hofizlik with maqom art, as well as its importance among the people and in the royal court.

Keywords: Kokand Khanate, hofizlik art, maqom, musical culture, art, singer, FerganaValley.

Аннотация:

В данной статье рассматривается искусство хафизов в период Кокандского ханства, его роль в общественной и культурной жизни, а также известные представители этого искусства. Также анализируется связь хафизского искусства с искусством макома и его значение среди народа и при дворце ханов.

Ключевые слова: Кокандское ханство, искусство хафизов, маком, музыкальная культура, искусство, певец, Ферганская долина.

O‘zbek xalqining boy madaniy merosida musiqa va qo‘shiqchilik san’ati alohida o‘rin egallaydi. Ayniqsa, hofizlik san’ati asrlar davomida xalqning ma’naviy hayotini boyitib kelgan. XIX asrda mavjud bo‘lgan Qo‘qon xonligi davrida ilm-fan, adabiyot va san’at qatori musiqa san’ati ham taraqqiy etdi. Bu davrda hofizlar saroy marosimlari, xalq sayillari va turli anjumanlarning ajralmas ishtirokchilariga aylanganlar.

Qo‘qon xonligi hududi, ayniqsa Farg‘ona vodiysi, musiqiy an’analarning rivojlanishi uchun muhim markaz bo‘lib xizmat qilgan. Hofizlik san’ati maqom ijrochiligi bilan chambarchas bog‘liq holda shakllanib, o‘ziga xos ijro uslublarini yuzaga keltirgan. Qo‘qon xonligida hofizlik san’atining rivojlanishi Qo‘qon xonligi XVIII asr boshlarida tashkil topib, XIX asrda Markaziy Osiyodagi yirik siyosiy va madaniy markazlardan biriga aylandi. Xonlik hukmdorlari san’at va adabiyot ahliga homiylik qilganlar. Ayniqsa, Umarxon va uning rafiqasi Nodirabegim davrida madaniy hayot sezilarli darajada rivojlandi. Shoirlar, sozandalar va hofizlar saroyga yig‘ilib, ijodiy muhit shakllandi. Hofizlik san’ati o‘sha davrda nafaqat ko‘ngilochar vosita, balki ma’naviy tarbiya vositasi sifatida ham qadrlangan. Hofizlar mumtoz she’riyat namunalarini kuy bilan ijro etib, tinglovchilarga estetik zavq ulashganlar. Ular Alisher Navoiy, Bobur, Mashrab va Furqat kabi shoirlarning g‘azallarini qo‘shiq shaklida kuylaganlar. Hofizlarning jamiyatdagi o‘rni Qo‘qon xonligi davrida hofizlar jamiyatda katta hurmat-e’tiborga ega bo‘lgan. Ular xon saroyidagi tantanali marosimlarda, to‘y va sayillarda, diniy hamda adabiy yig‘inlarda faol qatnashganlar. Ayrim hofizlar saroy hofizi maqomiga ega bo‘lib, hukmdorlar huzurida xizmat qilganlar. Hofizlar xalq orasida ma’naviy targ‘ibotchi vazifasini ham bajargan. Ularning qo‘shiqlarida vatanparvarlik, muhabbat, insoniylik va axloqiy fazilatlar madh etilgan. Shu sababli

hofizlik san’ati xalqning ma’naviy dunyosini shakllantirishda muhim omillardan biri hisoblangan.

Qo‘qon xonligi davridagi mashhur hofizlar Qo‘qon xonligi davrida ko‘plab iste’dodli hofiz va sozandalar yetishib chiqqan. Ularning ayrimlari tarixiy manbalarda alohida tilga olinadi. Bu davrda yashab ijod qilgan san’atkorlar orasida maqom ijrochilari, baxshilar va xalq hofizlari muhim o‘rin tutgan. Farg‘ona vodiysi hofizlik maktabi keyinchalik ham o‘z ahamiyatini saqlab qolib, XX asr o‘zbek musiqa san’atining rivojiga zamin yaratdi. Mashhur hofizlarning ijro uslubi, ovoz imkoniyatlari va badiiy mahorati bugungi kungacha qadrlanadi.

Qo‘qon xonligi davrida hofizlik san’ati o‘zining ijro uslubi, kuylarning serjilo va ta’sirchanligi bilan ajralib turgan. Ayniqsa, Farg‘ona vodiysida shakllangan hofizlik maktabi nafis ohanglari, mayin ovoz talqini va yuqori badiiy mahorati bilan mashhur bo‘lgan. Hofizlar nafaqat qo‘shiq kuylash, balki she’riyat mazmunini chuqur his qilish qobiliyatiga ham ega bo‘lishlari talab etilgan. Shu sababli ular adabiyot va musiqa ilmini birgalikda o‘rganganlar.
Hofizlik san’atida maqom yo‘llari muhim o‘rin tutgan. Maqomlar murakkab musiqiy asarlar bo‘lib, ularni ijro etish katta tajriba va iste’dod talab qilgan. Hofizlar maqom kuylash orqali tinglovchilarning ruhiy olamiga ta’sir ko‘rsatganlar. Ularning ijrosida insoniy tuyg‘ular — muhabbat, sadoqat, hijron, vatanparvarlik va ezgulik g‘oyalari aks etgan.

Qo‘qon xonligida hofizlar ko‘pincha sozandalar bilan birgalikda chiqish qilganlar. Tanbur, dutor, gijjak, rubob va doira kabi milliy cholg‘ular hofiz ijrosiga uyg‘unlik bag‘ishlagan. Musiqiy ansambllar saroy marosimlari va xalq bayramlarining asosiy bezagiga aylangan. Ayniqsa, Navro‘z, sayil va to‘y marosimlarida hofizlarning ishtiroki alohida ahamiyat kasb etgan.

Qo‘qon xonlari san’at ahliga katta hurmat bilan qaraganlar. Xon saroylarida muntazam ravishda adabiy va musiqiy kechalar tashkil etilgan. Bu yig‘inlarda hofizlar

mumtoz ashulalarni ijro etib, saroy ahli va mehmonlarga estetik zavq ulashganlar. Ayrim hofizlar saroyning doimiy san’atkori sifatida faoliyat yuritgan va xon tomonidan rag‘batlantirilgan.

Umarxon davrida saroy madaniyati ayniqsa ravnaq topgan. Umarxonning o‘zi ham adabiyot va san’atga qiziqqan hukmdorlardan biri edi. Nodirabegim esa ijodkorlarni qo‘llab-quvvatlagan ma’rifatparvar ayol sifatida tarixda qolgan. Ularning homiyligi natijasida Qo‘qon saroyida ko‘plab shoir, hofiz va sozandalar faoliyat yuritgan.Saroydagi hofizlar faqatgina qo‘shiq aytish bilan cheklanmagan. Ular diplomatik uchrashuvlar, tantanali marosimlar va elchilarni kutib olish tadbirlarida ham qatnashganlar. Shu orqali hofizlik san’ati davlatning madaniy nufuzini namoyon etuvchi vositalardan biriga aylangan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Karimov N. O‘zbek musiqa tarixi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2005.
2.Rajabov I. Maqom asoslari. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 1992.
3.Fitrat A. O‘zbek klassik musiqasi va uning tarixi. — Toshkent: Fan, 1993.
4.Jabborov A. O‘zbek xalq musiqa madaniyati. — Toshkent: O‘qituvchi, 2000.
5.Matyoqubov O. Maqomot. — Toshkent: Musiqa, 2004.
6.Yunusov R. O‘zbek xalq musiqa ijodi. — Toshkent, 2011.
7.O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy
8.Ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti, 2002.
9.Qodirov T. Farg‘ona-Toshkent maqom yo‘llari. — Toshkent, 2006.
10.Is’hoq Rajabov. Maqom va uning tarixi. — Toshkent, 1978.
11. Fitrat. Sharq musiqa madaniyati tarixi. — Toshkent, 1996.